

RAZGOVOR Z NEKDANJIMI IN SEDANJIMI PREDSEDNIKI DELAVSKIH SVETOV

O samoupravljanju včeraj in danes

Minilo je več kot 30 let od 29. decembra 1949, ko so v tovarni cementa Prvoborac v Solinu pri Spliti izvolili prvi delavski svet v Jugoslaviji. Med prvimi poskusnimi 200 podjetji, kjer so uvedli delavske svete torej samoupravljanje, je bila tudi ljubljanska Tobačna tovarna. Do junija 1950 so delovali v naši domovini delavski sveti že kar v 520 podjetjih. S tem se je začelo pri nas samoupravljanje, naša pionirska pot, po kateri pred nami še ni hodil nihče. O tem, kakšno pot je prehodilo delavsko samoupravljanje v tem času, smo organizirali v uredništvu »Naše komune« skupaj s Klubom samoupravljalcev pri občinskem svetu Zveze sindikatov okroglo mizo. Prvi predsedniki delavskih svetov so se spominjali prvih izkušenj, sedanji pa so spregovorili o njihovi današnji vlogi.

Biti v delavskem svetu je bilo častno

ALOJZ MAKAROVIC sicer ni bil prvi predsednik delavskega sveta TTL, bil pa je ob njegovem ustanavljanju eden izmed aktivistov in šest let kasneje je tudi prevzel »krnilo« delavskega sveta.

»Ljudje so si noviteto predstavljali napačno. Da so tovarne naše, so si nekateri razlagali preveč po zasebno podjetniško in nekateri bi kar najraje tovarno prodali in si denar med seboj razdelili. Takrat je pomenilo biti član delavskega sveta bolj priznanje in čast kot pa delovno nalogo. Člani delavskih svetov so bili prešibko povezani za okoljem in so imeli vse skupaj bolj za priznanje. Zato tudi nikomur ni bilo težko hoditi na seje delavskega sveta popoldne. Potem, ko se je začelo pojmovanje spreminjati in je to postajala delovna naloga in torej samoupravljanje del delovnega procesa, se je spremenilo marsikaj. Celo to, da so seje delavskega sveta bile poslej dopoldne.

Takrat smo bili manjši kolektiv kot danes in je bilo marsikaj lažje. V velikih sistemih so pravila igre težja. Pred 25 leti

smo imeli le malo pojma o kakršnihkoli samoupravnih aktih. Od papirnice Vevče smo enostavno prekopirali poslovnik. Sedaj ne gre več vse tako, ad hoc. Priznati pa moramo, da pa imamo sedaj že toliko samoupravnih aktov, da se tudi nihče več ne znajde in sprejmemo marsikaj, kar ne bi, če bi bilo mogoče slediti poplavi novosti.«

»Danes nam je lažje, kot je bilo prej«, pravi predsednica današnjega delavskega sveta TTL DSS SONJA ROZMAN. »Sedaj imamo vse strokovne službe in vse pravilnike. Ljudej pa vsaj pri nas še vedno ni zmanjkalo revolucionarnosti in se ne bojijo povedati komurkoli – tudi vodilnim – kar mu gre. Res pa je, da se nekateri bojijo javnega nastopa in prihajajo pred sejo k meni, naj jaz sprožim njihov problem.

Zgodi se, da se razlikujejo mnenja med posameznimi TOZD. Tedaj jih usklajujemo. O važnih točkah seje tudi prej temeljito predebatiramo ključna vprašanja, tako v osnovni organizaciji sindikata kot v okolju, katerega mišljenje prenašamo kot delegati. Še vedno pa srečujemo miselnost: kaj pa bomo spet plačali kot, da bi šlo za nekoga izven naše družbe in ne za nas vse, pa čeprav je obremenitev še taka.«

Bilo je več zagnanosti in poguma

»Mi smo sodili pod direkcijo za kovinsko industrijo, pa so od nas kot kovinskih delavcev pričakovali veliko, se spominja predsednik prvega delavskega sveta v Utensiliji ANTON KOZAMERNIK. »Prvo sejo smo imeli v tehnični pisarni in to kar tako, saj dnevni red sploh ni bil pripravljen. Dnevni redi so bili nasploh v začetku splošni in tehnične strukture so gledale na nas kar nekako zviška. Odtlej pa je šlo na bolje.

Delavski svet je moral narediti veliko tudi zoper staro miselnost. Mi smo delali tedaj še po planu in, ko je ob treh ponoči zatulila sirena in je bil plan izpolnjen, so ljudje vse izpustili iz rok pa tudi, če je bilo narejenega kaj več, smo enostavno vrgli stran.

O kvaliteti tedaj še ni nihče razmišljal, saj je zmanjkovalo vsega. Delavski svet je začel spreminjati to miselnost in začeli smo paziti na kvaliteto in proizvajati nad plani in višek izdelkov skladiščiti.

Delavci so bili pred 30 leti bolj zagnani. Delali so tudi ob nedeljah in nihče ni razpravljaj o 42-urnem delavniku. Ljudje so bili tudi bolj odkriti in revolucionarni. Niso se bali zamere in niso se bali za službo kot danes. Danes je manj poguma.«

V Gozdnem gospodarstvu Ljubljana je bil prvi predsednik upravnega odbora MILAN DRETNIK. »Mi nismo dobili v

roke ključev kot v tovarnah, dobili pa smo drevesa. V prvi polovici prve petletke smo bili, ko smo začeli samoupravljanje. Tedaj je bilo premalo delovne sile in v gozdovih so delale brigade. Delavskemu

svetu so za začetek naprtili preskrbo brigad, ker niti niso natančno vedeli, kaj bi z njim. Spomnim se, ko je direktor poklical pol ure pred sejo delavskega sveta tovariša in mene k sebi na razgovor. Nisva si znala predstavljati, da nekaj pomeniva. Tudi direktor si tega ni znal predstavljati, saj nama je rekel: tukaj počakajta in pokazal na kot. Teško si je predstavljaj, da bo moral oddati oblast. V delavskem svetu ni bilo nobenega delavca, čeprav so po formalnostih bili. V delavski svet so namreč izvolili delavci samo svoje delovodje, ker so pojmovali delavski svet kot nekakšen zbor delavskih zaupnikov. Ker so bili delovodje logarji smo se pri nas norčevali, da je delavski svet »logarski svet«. Počasi pa so začeli ljudje misliti drugače. Prvič so se postavili, ko so zahtevali zase zaščitne obleke in po letu 1955 so se začele ob vsaki stvari že temeljite razprave.«

»Delavec postaja gospodar. To nam je bilo jasno vendar nismo točno vedeli kaj pomeni delavski svet«, se spominja ANDREJ KOCEN, ki je bil med prvimi člani delavskega sveta v Komunalnem podjetju Ljubljana.

»Vsi smo vedno čakali kaj bo povedal direktor ali pa kak višji uslužbenec. V delavski svet so ljudje volili bolj zaupne ljudi saj so to smatrali kot zaupno nalogo skoraj nekakšnega posebnega državnega pomena. Leta 1956 pa smo že imeli bogate izkušnje in delavski svet je intenzivno sodeloval pri vseh integracijah. Zaupanje in oblast, ki smo jo dali ljudem se je poznala pri izboljšanju delovne discipline in izkoristku delovnega časa.«

Zaupati delegatu je najpomembnejše!

»Novi delegatski sistem pa ima danes še vedno pomanjkljivost pri takšnih dejavnostih kot je naša, ki je posebnega družbenega pomena. Še premalo smo namreč osvetlili zunanje delegate, ki predstavljajo interese širše skupnosti. Zaradi njih so namreč pogosto seje nesklepčne, saj jih ni. Tu bi moral narediti nekaj sindikat in SZDL.«

MATIJA NIK iz Utensilije pravi, da je sindikat pri njih izredno aktiven, da je desna roka delavskega sveta. »Vsak samoupravni akt prediskutiramo najprej v sindikalnem okviru in potem šele v delavskem svetu. Ocene sindikata delavski svet upošteva.

Ko sem preučeval zapisnike delavskih svetov od leta 1950 naprej, sem ugotovil,

da je bilo prej lažje. Vsebinsko so bile seje delavskih svetov lažje. Res takrat še nismo bili na takšni stopnji razvoja niti samoupravnih odnosov niti tehnološke plati proizvodnje. Žal pa se mi zdi, da kljub vsemu vsebinsko pada kvaliteta dela delavskih svetov. Ljudje so v delavskih svetih vedno bolj apatični. Zdi se mi, da nimajo več tiste prvotne moči in zagnanosti in da imajo občutek, da so dejanski centri moči njim precej oddaljeni. Delavski svet s sejami postaja bolj informativen organ in manj organ odločanja. O tem bi morali razmisliti.«

DANICA GOŠNIK iz Slovenijalesa je poudarila, da pri njih deluje delavski svet z roko v roki z družbenopolitičnimi organizacijami in tako vsaka akcija teče usklajeno. Včasih je pomenilo biti član delavskega sveta določeno avtoriteto in čast, sedaj je drugače. Vsi smo vedno znova presenečeni nad kreativnostjo neposrednih proizvajalcev. Veliko pomaga tudi boljše informiranje.«

Predsednik delavskega sveta Tovila JOŽE NADU meni, da je najvažnejše, da sredina delegatu povsem zaupa. Delegat mora govoriti na seji v interesu vsakega in vseh, ki so ga izvolili, ne pa osebno kot se to prepogosto še vedno dogaja. Ni odveč poudariti, da mora biti delegat »izšolan« za svoj posel saj ga le tako lahko opravlja uspešno. Zato je izobraževanje pomembno. Neka »šola« mu koristi tudi pri prebijanju skozi dnevne ređe, ki vsebujejo tudi po 14 točk. Takšne seje so predolge in preobširne.«

MIRA BRIŠKI iz VVZ pa je poudarila pomembnost povezovanja med zaposlenimi in v njihovem primeru starši. »V dejavnostih posebnega družbenega pomena je važen stik delavskih organov s širšo javnostjo.«

MILOVAN DIMITRIČ

